

Джу́жа Анастасія Олександрівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту кримінально-виконавчої служби

РОЗПУСНІ ДІЇ СЕКСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Розкрито кримінологічну та кримінально-правову характеристику розпусних дій сексуального характеру щодо дітей і підлітків. Розглянуто погляди різних учених стосовно цієї проблеми, а також особливості профілактичного впливу та запобігання розпусним діям сексуального характеру.

Ключові слова: розпусні дії; діти; сексуальне домагання; сексуальна експлуатація; права дитини; профілактичний вплив; запобігання.

Раскрыта криминологическая и уголовно-правовая характеристика развратных действий сексуального характера в отношении детей и подростков. Рассмотрены точки зрения различных ученых касательно этой проблемы, особенности профилактического воздействия и предотвращения развратных действий сексуального характера.

Ключевые слова: развратные действия; дети; сексуальное домогательство; сексуальная эксплуатация; права ребенка; профилактическое воздействие, предотвращение.

The article deals with criminological and criminal legal description of indecent sexual acts against children and adolescents. Considered terms of various scientists and their approaches to this problem. It is emphasized varieties of preventive effects and prevention of depraved actions with sexual nature.

Keywords: indecent acts; children; sexual harassment; sexual exploitation; children's rights; preventive effects; prevention.

У літературі немає єдиного визначення поняття розпусних дій сексуального характеру. Неоднозначним є й питання щодо того, які діяння становлять об'єктивну сторону цього злочину.

Одні автори розпусними діями вважають задоволення статевого потягу шляхом:

оголення статевих органів дитини подальшим торканням до них руками, статевим членом або тертям його між стегон дитини; заняття онанізмом у присутності підлітка; примушування дитини торкатися статевих органів розбещувача, що є фізичними діями, які здійснюються щодо потерпілого [1].

Інші вчені стверджують, що розпусні дії повинні бути вчинені стосовно дитини і передбачати безпосередній фізичний контакт [2, с. 43].

Характеризуючи об'єктивну сторону такого складу злочину, можна виділити низку ознак:

дії повинні мати явно виражений сексуальний характер;

дії не повинні бути природними, анальними або оральними статевими зносинами, що вчиняються з потерпілою особою;

дії має бути адресовано особі, яка не досягла чотирнадцятирічного віку;

дії повинні бути наділені такою об'єктивною властивістю, як порушення інтересу до статевих стосунків. Водночас не всяке поведіння, що викликає статеve розбещення, є розпусною дією – наприклад, розпусні дії слід відрізнити від пестошів, істинного любовного потягу тощо.

Тому нам необхідно чітко визначити зміст власне юридичного терміна «розпусні дії», що, у свою чергу, включає два взаємопов'язані семантологічні поняття – «розпуста» і «дія». Так, слово «розпуста» означає:

статеву розкутість, безпутне статеve життя;

зіпсованість суспільних звичаїв, моральний розпад;

розпещеність, звичка до надмірностей.

Поняття «дія», у свою чергу, передбачає прояв будь-якої енергії, діяльності, функціонування чого-небудь. При цьому «розбестити» – означає привчити до розпусти, зіпсувати, довести до повного морального розпаду.

Отже, розпусні дії повинні мати сексуальний характер, розбещувати потерпілого й негативно позначатися на його статевому розвитку, формуючи хибне уявлення про стосунки чоловіка та жінки [3]. З цього випливає, що розпусні дії – це

завжди дії фізичної особи, які явно суперечать стандартам статевої моралі, властивим конкретному соціуму протягом конкретного історичного періоду його розвитку.

Специфіка об'єктивної сторони діяння полягає в тому, що розпусні дії не повинні допускати контакт із суб'єктом. Будь-який контакт слід розцінювати або як статеві зносини, або як дії сексуального характеру.

Розпусні дії передбачають акт поведінки, спрямований на задоволення статевої пристрасті винного або збудження статевого інстинкту в особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, причому це не пов'язано з насильством.

У юридичній літературі розпусні дії трактують по-різному. З огляду на охорону інтересів неповнолітніх і зміцнення принципів статевої моралі, розпусні дії необхідно розуміти в широкому значенні як фізичне, так і інтелектуальне розбещення [4, с. 213].

Імовірно, саме тому в спеціальній судово-медичній літературі [5, с. 102] наголошено на тому, що типовими ознаками розпусних дій, учинених із заподіянням певної шкоди здоров'ю потерпілих, є ізольовані ушкодження в області статевих органів і на тілі. Розпусні дії інтелектуального характеру, в свою чергу, спрямовані на формування в осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку, певної поведінки, що порушує стандарти статевої моралі, властиві сучасному суспільству.

Зазвичай розпусні дії передбачають:

демонстрацію дітям порнографічних предметів і виробів;
вдтворення для дітей аудіо- і відеозаписів аналогічного характеру;

ведення з дітьми сексуальних цинічних розмов та ін.

У сучасній юридичній літературі [6] всі розпусні дії інтерпретуються як:

учинення сексуальних дій без застосування насильства стосовно підлітка (дитини);

схиляння або примушування осіб, які не досягли чотирнадцятирічного віку, до вчинення сексуальних дій;

учинення сексуальних дій у присутності потерпілих;

схиляння або примушування осіб, які не досягли чотирнадцятирічного віку, до вчинення сексуальних дій між собою;

демонстрація підліткам порнографічних матеріалів або предметів тощо.

Під порнографічними матеріалами слід розуміти графічні, літературні, музичні чи інші видання (картини, малюнки, плакати, кіно-, відеоматеріали, аудіозаписи тощо), в яких грубо, натуралістично, непристойно зображується статевий акт з акцентом на фізичному контакті статевих органів [7, с. 121].

Під порнографічними предметами розуміються предмети, що грубо натуралістично зображують статеві органи людини (фалос у момент оргазму, ерегований фалос та ін.) [8, с. 311–312].

Розпусні дії можуть бути пов'язані з учиненням інших статевих злочинів. У цьому разі всі вони підлягають додатковій кваліфікації за відповідними статтями чинного кримінального законодавства.

Сексуальні правопорушення відносно дітей є різноманітними і зазвичай полягають у здійсненні розпусних дій (56 %), зґвалтуванні (14 %), актів мужолозтва (10 %), а також у різноманітному поєднанні цих дій з убивствами жертв (20 %) [9].

Чимало авторів доводять, що основні правопорушення відносно малолітніх передбачають розпусні дії (погладження статевих органів, ексгібіціонізм), рідше – оральний секс і ще рідше – вагінальний коїтус. Самі злочинці-педофіли стверджують, що частіше об'єктом їх уваги є діти чоловічої статі, що явно суперечить експертній практиці, де понад 90 % жертв – дівчата [9].

Загалом отримані нами дані свідчать, що понад 50 % потерпілих були жертвами розпусних дій. Статеві злочини, що супроводжуються вбивствами та нанесенням тяжких ушкоджень, зустрічалися рідше, незважаючи на те, що досліджувався контингент правопорушників, яким було призначено судово-психіатричну експертизу.

Основний зміст роботи щодо попередження сексуальних злочинів, зокрема зґвалтувань, серійних статевих убивств, розпусних дій, учинених особами з психічними відхиленнями,

полягає в активному виявленні таких осіб і вжитті щодо них комплексу заходів. До останніх належать попереджувальні, оперативно-розшукові, морально-психологічні (психокорекційні), медичні (поглиблене вивчення особистості злочинця, наявних психічних аномалій і їх конкретних поведінкових форм вираження) заходи, що застосовуються з метою недопущення кримінально караних сексуальних дій. Особливо важливим є поєднання і взаємодоповнюваність оперативних і медичних заходів, максимальне зближення спеціальних кримінологічних та медико-реабілітаційних програм, використання не тільки кримінологічних, психологічних і патопсихологічних, а й сексопатологічних знань, у тому числі за наявності розладів статевого потягу [10].

Виявлення й облік осіб із психічними відхиленнями, які можуть учинити небезпечні сексуальні злочини, є однією з головних організаційних проблем у профілактиці таких злочинів. Тому доцільним є розроблення та прийняття спеціального нормативного акта МВС України, що буде регламентувати діяльність щодо попередження всіх видів сексуальної злочинної поведінки осіб із психічними відхиленнями, а також методичних рекомендацій із цих питань [11].

Забезпечуючи профілактичний вплив на них, першочергово необхідно орієнтуватися на наступні ознаки:

учинення сексуальних злочинів у минулому;

наявність таких аномалій психіки, за яких сексуальні проступки найбільш можливі;

висловлювання подібних людей, їх уподобання під час вибору трудової діяльності, форм дозвілля та кола спілкування (педофіли-розбещувачі постійно прагнуть працювати в дитячих установах, мають підвищений інтерес до дітей своїх знайомих і сусідів, насамперед до дівчат);

учинення в дитячому або ранньому підлітковому віці сексуальних проступків;

істеричні прояви, емоційна тупість, слабоумство, що істотно перешкоджають встановленню нормальних зв'язків і відносин із представниками протилежної статі;

гіперсексуальність, перверсійні (збочені) сексуальні дії й цинічні порушення сексуального характеру, що з якихось причин не призвели до вжиття кримінально-правових заходів;

суїцидальні спроби, пов'язані з невдачами в інтимному житті;

учинення насильницьких дій, зовні без мотиву, однак сексуально цинічних [12].

Повнота виявлення сексуальних правопорушень та успішні результати попереджувальної роботи з ними особливо залежать від відповідних джерел інформації, до яких належать:

матеріали, що надходять на звільненого з місць позбавлення волі, особливо в частині, що стосується його статевої поведінки;

матеріали справ цивільного провадження, шлюбнорозлучних справ, про позбавлення батьківських прав тощо, а також матеріали про відмову в порушенні кримінальних справ за фактами, пов'язаними із сексуальною аморальною поведінкою, оперативно-розшукові дані;

відомості, наявні в медичних витверезниках, приймальниках-розподільниках, у тому числі для неповнолітніх; характеристики за місцем проживання, роботи, навчання, проведення дозвілля щодо конкретних осіб;

дані громадських організацій, що функціонують у сфері охорони правопорядку;

матеріали медичних установ, у тому числі акти експертиз та оспівчень, історії хвороб, дані диспансерних спостережень, бесід із психіатрами, невропатологами, сексологами, сексопатологами.

Отже, усе зазначене вище доводить потребу в суттєвому поліпшенні підготовки працівників правоохоронних органів щодо оволодіння ними сексологічними (сексопатологічними) знаннями для запобігання й розкриття сексуальних злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Судебно-медицинская экспертиза. – М., 1980.
2. Даниэльбек Б. В. Половые извращения и уголовная ответственность / Б. В. Даниэльбек. – Волгоград : ВВСШ МВД СССР, 1972. – 128 с.

3. Слюта О. Загальна характеристика / О. Слюта // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 8. – С. 95–98.
4. Игнатов А. Н. Квалификация половых преступлений / А. Н. Игнатов. – М., 1974. – 256 с.
5. Сердюков М. Г. Судебная гинекология и судебное акушерство / М. Г. Сердюков. – М., 1957. – 300 с.
6. Яхонтов В. А. Предупреждение половых преступлений несовершеннолетних / В. А. Яхонтов. – Львов, 1960. – 125 с.
7. Уголовное право. Особенная часть : [учеб.] / под ред. А. И. Рарога. – М. : Профобразование, 2001. – 872 с.
8. Уголовное право : [учеб.] / под ред. Н. И. Ветрова, Ю. И. Ляпунова. – [3-е изд., испр. и доп.]. – М. : НД «Юриспруденция», 2004. – 752 с.
9. Лисенко І. Кримінально-правовий захист дітей від експлуатації / І. Лисенко // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 4. – С. 65–69.
10. Пилипенко В. М. Сексуальне домагання: проблеми визначення та кваліфікації / В. М. Пилипенко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2005. – № 6. – С. 204–208.
11. Крючкова О. Задоволення статевої пристрасті неприродним способом / О. Крючкова // Вісник прокуратури. – 2003. – № 10. – С. 37–39.
12. Трунцевский Ю. В. Права ребенка и секс-индустрия / Ю. В. Трунцевский, А. В. Сумарев // Государство и право. – 1999. – № 2. – С. 97–100.